

Η ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ (OSVETA)

* Απόσπασμα ἐκ τῶν περὶ Μαυροβουνίου σημειώσεών μου. *

ὁ ὑψηλότερον ἐν Μαυροβουνίῳ ὄρος, μετὰ τὸ *Δορμιτῶρ* καὶ τὸ *Κῶμ*, εἶναι τὸ *Δόφτσεν*, ἔχων ὕψος 6200, ὡς ἔγγιστα, ποδῶν ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ δεσπόζον ὑπερῆφάνως ἀπασῶν τῶν κορυφῶν τῶν γειτόνων αὐτοῦ ὄρεών.

Τὸ *Δόφτσεν* κείται μεταξὺ Καττάρου, Γαρμπάϊ, Ζοῦπα, Νιέγκος καὶ τῆς κοιλάδος τῆς μικροσκοπικῆς πρωτευούσης τοῦ Μαυροβουνίου Κετίνης, ἣτις εὐρίσκεται ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τούτου, 2,200 πόδας ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Τὸ *Δόφτσεν* ἔχει δύο κορυφάς· τὴν *Γλαμπλόρι-Βερχ* καὶ τὴν *Γιεσίρακι-Βερχ*, ἐφ' ἧς ὑπάρχει παρεκκλήσιον, ἐν ᾧ εὐρίσκεται ὁ νεκρὸς τοῦ πέμπτου ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Μαυροβουνίου (*Vladika*) *Πέτρου* τοῦ II, Πέτροβιτς-Νιέγκος, κατ'ἀπαιτησίν του ἐνταφιασθέντος ἐκεῖ ἐπάνω, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἤθελε νὰ εὐρίσκηται πλησιέστερον τοῦ οὐρανοῦ καὶ συγχρόνως νὰ ἐπισκοπῇ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ μεσουρανοῦ καὶ καταπληκτικοῦ αὐτοῦ ὄρους ἅπασαν τὴν προσφιλῆ του *Τσερναγόραν* (τὸ Μαυροβούνιον.) *Πέτρος* ὁ II ἀπεθανάτισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν Μαυροβουνίῳ δι' ἀν-

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι διὰ τῆς ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ, ἣτις, ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 25, 60, 74, 88, 97, 106, 116, 159, 165, 207, 209, 214, καὶ . . . ε. ε. ἐδημοσίωσεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαυροβουνιωτικά» καὶ τὸ ψευδώνυμον «L' Amachorète» λίαν ἀξιοπεριέργου σημειώσεις περὶ Μαυροβουνίου, ὑφαιλούμενας τῷ κ. Ἀλεξάνδρῳ Α. Λεονάρδῳ, Ὑποπροξένῳ τῆς Ἑλλάδος ἐν Κετίνῃ. Οὕτω δὲ καὶ διὰ τοῦ ὠραίου τούτου «Μαυροβουνιωτικοῦ» προϊόντος, ὁ προσφιλὴς ἡμῶν φίλος κ. Λεονάρδος, δὲν παρέλειψε τὴν «Ποικίλην Στράνην», ὑπὲρ τῆς ὁποίας πάντοτε ἔδειξεν εὐγενῆ δείγματα τῶν πρὸς τὴν πρόοδον αὐτῆς πολλῶν συμπαθειῶν του. Σ. Π. Σ.

ΠΕΤΡΟΣ Π. ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ ΝΙΕΓΚΟΣ

Ὁ τέταρτος ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγὸς [Vladika]
καὶ μέγας ἐθνικὸς ποιητὴς τῶν Μαυροβουνίων. (1830 — 1851)

δρείων κατορθωμάτων και διὰ τῶν δημοτικωτάτων ἐνθουσιωδῶν ποιημάτων και ἄλλαν πατριωτικῶν ὕμνων και ἀσμάτων του, (ρίεσμας) θεωρούμενος ὑπὸ τῶν Μαυροβούνιων ὁ μέγιστος ἐθνικός ποιητής, και δι' αὐτὸ τοῦτο τὸν ἐπωνόμασαν «Ποιητὴν Βλαδίκα.»

Εἶναι ὁ Ὅμηρος τῶν *Μελαρῶν Ὁρέων*.

Ἀπὸ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ *Λόφτσερ* βλέπει τις, ὡς ἐνώραιο-τάτῳ και μαγευτικῷ πανοράματι, τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, τὰ Ἰταλικά παράλια, τὴν Γερμαναὶ-Ζουπα, τὰ Στόμια τοῦ Καττάρου, τὴ κρησφύγετον τῶν Κριβοσιανῶν, τὴν Βοσνίαν, τὴν Ἑρζεγοβίνην, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν χώραν τῶν Μιρδιτῶν και τὸ Μαυροβούνιον *ὁλόκληρον*, ὅπερ φαίνεται ὡς ἀληθῆς ὠκεανὸς ἐκ βράχων ἀποτόμων φέρδην μίγδην ἀναμεμιγμένων, οὗς ἐκλαμβάνει τις ὡς κολοσσια θαλάσσια κύματα ἀπολιθωθέντα.

Τὸ νὰ ἐπισκεφθῆ τις τὸ Μαυροβούνιον, χωρὶς ν' ἀναβῆ τὸ μεσουράνιον αὐτὸ ὄρος, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ν' ἀπέλθῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὸν Βόσπορον. Ἡ καταλλιλοτέρα δ' ἐποχὴ πρὸς ἀνάβασιν εἶναι κατὰ τοὺς μῆνας Αὐγούστον και Σεπτέμβριον, διότι ἀπὸ μὲν τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου αἱ κορυφαὶ αὐτοῦ εὐρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χιονοσκεπεῖς και νεφέλαις κεκαλυμμένα, και ἡ ἀτμοσφαῖρα δὲν εἶναι καθαρὰ, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς μῆνας ὁ αὐτῶν, τὸ ὀμιχλώδες τῆς ἀτμοσφαίρας και οἱ σφοδροὶ ἀνεμοὶ καθιστῶσιν ἐπίπονον και δυσάρεστον τὴν ἀνάβασιν και ἀθέκτα τὰ ἄνω μνημονευθέντα μέρη.

Ἡ ὑπόθεσις λοιπὸν, ἣν θέλω διηγηθῆ, ἔλαβε χώραν ἐν τῷ χωρίῳ Ω . . . κειμένῳ παρὰ τὰς ὑπὸ ἡμετέρας τοῦ *Λόφτσερ*, οὗτινος τὸ ὄνομα περικλείει τὰς ἐνδοξοτέραις σελίδας τοῦ ἠρωϊκοῦ Μαυροβουνίου.

*

**

Ἐναντίον τῶν ἰσχυρόντων ἐν Μαυροβούνιῳ δράκοντείων νόμων τοῦ πρῶτον ἡγεμόνος Δανιήλ I, οἵτινες καταδικάζουσιν εἰς θάνατον τοὺς λόγῳ ἐκδικήσεως (*osvetu*) διαπράττοντας φόνους, ἢ ἕτερα κακούργηματα, διασώζεται ἔτι παρὰ τοῖς Μαυροβούνιοις τὸ ἔθιμον τῆς ἐκδικήσεως, ὅπερ, ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ ἀρματωλικοῦ λαοῦ, ταύτση μὲν ἐστὶ τῆ θρησκείας. Κατὰ δὲ ἀρχαίον αὐτοῦ ἀξίωμα, Κο.

sene osveti, ouse ne posveti, «ὁ μὴ ἐλδικοῦμενος δὲν ἀγιάζει.»

Παραλείπων τὴν διήγησιν ἐκδικήσεων, προσελθουσῶν ἕνεκα διαπραχθέντων φόνων, ἐπροτίμησα νὰ περιγράψω ὑπόθεσιν ἐκδικήσεως, εἰς ἣν ἔδωκεν ἀφορμὴν προσβολὴ κατὰ τῆς τιμῆς οἰκογενείας. Καθὰ δ' ὑπεσχέθη τῷ; ἐνταῦθα, θέλω ἀποφύγει τοῦ νὰ μνημονεύσω τὸ χωρίον καὶ ἰδίᾳ τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ὑπόθεσιν δρώντων προσώπων, καθόσον μάλιστα τὰ πλείστα αὐτῶν εὐρίσκονται ἔτι ἐν τῇ ζωῇ.

*
**

ΠΕΡΙ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1859 ἀφίππευσε πρὸ ἰσογαίου οἰκίσκου, κειμένου ἐν τῷ παρὰ ταῖς ὑπηρεσίαις τοῦ ὄρους *Λόφτσεν* χωρίῳ Ω . . . νεαρὸς ἀνὴρ, ἄγων τὸ τριακостὸν περίπου τῆς ἡλικίας ἔτος, ἐνδεδυμένος εὐρωπαϊστὶ καὶ φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ ἐθνικὸν τῶν Μαυροβουνίων κάλυμμα *Κάπιτσα*. Ἐκαλεῖτο δὲ *Μάρκος* καὶ κατήγετο ἐκ Μαυροβουνιωτικῆς οἰκογενείας μεταναστευσάσης πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, εἰς τινα πόλιν τῆς Δαλματίας.

Εὐθύς ὡς ὁ *Μάρκος* ἀφίππευτεν, ἐξῆλθε τοῦ οἰκίσκου γέρον ἀρματωλὸς, ὅστις ἀποκαλυφθεὶς ἐχαιρέτισε τὸν ξένον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν προσηδέστατα τίνα ἐζήτει.

— Σὲ, *Γέρω-Τζούρο*, τῷ ἀπεκρίθη ὁ *Μάρκος*, σερβιστί.

— Ἄ! εἶσαι Μαυροβούνιος, τῷ εἶπεν ὁ *Τζούρος*, καὶ πόθεν ἔρχεσαι;

— Ναὶ, γέρον, εἶμαι Μαυροβούνιος καὶ ἔρχομαι ἐκ Δαλματίας, ὅπου εἶμαι ἐγκατεστημένος. Σοὶ εἶμαι δὲ συστημένος ὑπὸ τοῦ ἐν Καττάρῳ διαμένοντος ἀνεψιοῦ σου *Στέφου*.

— Καλῶς ἦλθες, παιδί μου. Εἶσαι βέβαια ὁ *Μάρκος* Ω . . . καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ἔρχομοῦ σου μ' ἔγραψεν ὁ ἀνεψιός μου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ *Γέρω-Τζούρος* ἠσπάσθη τὸν *Μάρκον* καὶ παραλαβὼν τὸν ἵππον τοῦ προσέδρασε αὐτὸν εἰς τι πρὸ τοῦ οἰκίσκου δένδρον καὶ ἀμέσως εἰσήγαγεν ἐν αὐτῷ τὸν *Μάρκον*. Εὐθύς δ' ὡς οὗτοι εἰσῆλθον ἐν τῷ οἰκίσκῳ, ἐξῆλθεν αὐτοῦ νεᾶνις, ἥτις, λῦσασα τὸ ζῶον, εἰσήγαγεν αὐτὸ ἐν τῷ παρακειμένῳ ἀχυρῶνι.

Ἡ νεᾶνις ἦτον ἐγγόνη, ἐξ υἱοῦ, τοῦ *Γέρω-Τζούρου*, ὀρφανὴ πα-

τρὸς καὶ μητρός. Ἦγε δὲ τὸ 18^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας της καὶ ἦν ὑψηλὴ τὸ ἀνάστημα, ὠραία τὴν μορφήν, μελαχροινὴ μὲ πλουσιωτάτην ἐβενόχρουν κόμην καὶ ἔφερε μετὰ πολλῆς χάριτος τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν τοῦ Μαυροβουνίου. Ἡ μήτηρ τῆς νεαρᾶς ταύτης κόρης, ἥτις ἐκαλεῖτο *Μίλιτσα*, εἶχεν ἀποβιώσει, ὅτε αὕτη ἦγε τὸ 6^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας της, ὃ δὲ πατήρ της *Μιλὰρ Ω* . . ἔπεσε τῷ 1852 ἀνδρείως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὅτε αὕτη συνεπλήρου τὸ 44^{ον}.

Ἡ *Μίλιτσα* ἔχαιρεν ἐν τῷ χωρίῳ φήμην ἐναρέτου, φρονίμου καὶ ἀγαθωτάτης κόρης καὶ πάντες ἀπέδιδον τὸν ἀνήκοντα σεβασμὸν τῇ ἐγγόνῃ τοῦ Γέρω-Τζούρου καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ *Μιλάν*.

Ὁ Γέρω-Τζούρος ἦν ἀρματωλὸς, ἀνήκων εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ ἡρωϊκωτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Μαυροβουνίου, ἀνδρείως ἀγωνισθεὶς πάντοτε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του καὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀξίως ἐκόσμουσαν πάντα τὰ ἀριστεῖα καὶ τὰ παράσημα τοῦ Μαυροβουνίου, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἐν τῷ χωρίῳ πάντες ἐσέβοντο, ἠγάπων καὶ ἐξέτιμωσαν τὸν γέροντα αὐτὸν, ὃν καὶ ὡς προσετώπα ἀνεγνώριζον. Ἐτύγγανε δὲ καὶ ὁ εὐπορώτερος μεταξὺ ὄλων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου καὶ εἰς ἄκρον φιλάνθρωπος.

Ἡ *Μίλιτσα* καὶ ὁ πάππος της ἔφερον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν *καλὴν* ἐνδυμασίαν των, καίτοι ἡ ἡμέρα δὲν ἦτον ἐκ τῶν ἑορτασίμων. Ὡς ἐκ τούτου δὲ, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἐκτάκτου προετοιμασίας, πᾶς τις ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ἔλευσις τοῦ Μάρκου καὶ ὁ λόγος αὐτῆς εἶχον ἤδη προαγγελθῆ, ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Στέφου, τῷ Γέρω-Τζούρῳ καὶ ὅτι οὗτος τὰ εἶχε κάμει γνωστὰ τῇ ἐγγόνῃ του. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον ἡ χαρῖσσα *Μίλιτσα*, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οὔτε τὴν κόμμωσιν, οὔτε τὸν λοιπὸν στολισμὸν της ἠμέλησε καὶ ἡ καλλονὴ αὐτῆς ἀπήστραπτεν ὑπὸ τὸ γραφικώτατον ἐθνικὸν ἔνδυμά της καὶ τὴν *Κάπιτσα*, τὸ ἀνδρῖκὸν αὐτὸ κάλυμμα τῶν Μαυροβουνίων παρθένων, ὕψισθεν τοῦ ὁποίου ἐρεῖδατο μέχρις ὀσφύος ὁ μέλας μετάξινος πέπλος *Μαρόμας*.

*
* * *

Τί ἐν τῷ οἰκίσκῳ μεταξὺ τοῦ Γέρω-Τζούρου καὶ τοῦ Μάρκου ἐβρέθη, οὐδ' αὐτὴ ἡ Μίλιτσα ἔμαθεν. Τὸ ἐσπέρας μόνον τῆς ἀφίξεως τοῦ Μάρκου παρετέθη ὑπὸ τὴν πρὸ τοῦ οἰκίσκου σκιάδα δεῖπνον, εἰς ἃ παρεκάθησαν, πλὴν τῆς Μίλιτσας, ἣτις κατὰ τὸ Μαυροβουνοιτικὸν ἔθιμον ὑπηρετεῖ τοὺς συνδαιτημόνας, ὁ Γέρω-Τζούρος, ὁ Μάρκος καὶ εἴκοσι τῶν στενοτέρων συγγενῶν καὶ φίλων τῆς οἰκογενείας.

Ἄμοιβαῖαι προπόσεις ἀντηλλάγησαν καὶ μόνον περὶ τὸ τέλος τοῦ δείπνου ὁ Γέρω-Τζούρος ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς συνδαιτημόνας του, ὅτι σκοπὸς τῆς ἀφίξεως τοῦ Μάρκου ἦν νὰ ζητήσῃ εἰς γάμον τὴν ἐγγόνην του Μίλιτσαν.

— Καὶ ἦλθεν, εἶπεν εἰς τῶν συνδαιτημόνων, νὰ ζητήσῃ τὴν Μίλιτσάν μας, χωρὶς νὰ συνοδευθῇ ὑπὸ djeveris (παρὰνύμφων) καὶ svati (γαμηλίου συνοδείας) παρὰ τὰ ἔθιμα ἡμῶν;

— Αὐτὸ θὰ τὸ κάμῃ μετὰ ἕν ἔτος, ἀπεκρίθη ὁ Γέρω-Τζούρος, ὅταν θὰ ἔλθῃ νὰ πάρῃ τὴν νύμφην.

— Καλὰ, ἐπανελάθεν ὁ ἐρωτήσας. Ἔ! τότε ἂς πῖωμεν, ἀδελφοί, λοιπὸν εἰς ὑγείαν τῶν μελλονύμφων!

— Εἰς ὑγείαν των! ἀπεκρίθησαν πάντες καὶ ἐγεροθέντες ἔπιον καὶ ἠσπάσθησαν τὸν Μάρκον.

— Μάρκε, τῷ εἶπε γέρον τις ἄρματωλὸς, ἡ Μίλιτσα εἶναι ὁ ἀδάμας τοῦ χωρίου μας, εἶναι τὸ καύχημα ἡμῶν. Κύτταξε λοιπὸν, νὰ τὴν ἐκτιμήσῃς. Ναι, *bongue à ti* (ς' τὸν θεόν σου.)

Ἡ Μίλιτσα ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος, ὥσει εὐχαριστοῦσα αὐτόν, καὶ καταπόρφυρος γενομένη ἐξῆλθε δακρῦουσα ἐκ τῆς συγκινήσεως.

— Καλὴ μου ἐγγόνη! ἀνέκραξεν ὁ Γέρω-Τζούρος, εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς γονεῖς, ν' ἀποκτήσουν τέκνα ὡς τὴν Μίλιτσάν μου!

Εἶτα οἱ συνδαιτημόνες ἠναψαν τὰ *τσιμπουκάκια* των, ἐκάθησαν περίξ τῆς τραπέζης, ἐπὶ τῶν χαμηλῶν τριπόδων καθεκλῶν, ἔφερον τὸ προσφιλές των ὄργανον *Γκοῦζιλαρ* καὶ τῆ συνοδείᾳ αὐτοῦ ἔψαλλον τὰ πατριωτικὰ ἔγγραφα των, ἅτινα διεδέχθησαν, κατὰ τὰ Μαυροβουνοιτικὰ ἔθιμα, αἱ διηγήσεις ἠρωϊκῶν κατορθωμάτων καὶ ὁ ἔθνικὸς χορὸς Ἀετός.

Μετὰ τὸ *ξεφάντωμα* ὁ Μάρκος ἠσπάσθη τὸν Γέρω-Τζούρου καὶ πάντας τοὺς συνδαιτημόνας, ἀπεχαιρέτισε τὴν μνηστὴν του καὶ ἱππεύσας ἐπανῆλθεν εἰς Κάτταρον, ὅπου ἀνήγγειλε τῷ Στέφῳ τὸν μετὰ τῆς ἐξαδέλφης του ἀρράβωνα αὐτοῦ. Τὴν δ' ἐπιούσαν ἐπιβάς τοῦ ἀτμοπλοίου ἀπῆλθεν εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του, ἀναγγείλας καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐκεῖ φίλους του τὸν ἀρράβωνα αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐγγόνης τοῦ ἱστορικοῦ ἀρματωλοῦ Γέρω-Τζούρου.—Γονεῖς, ἢ ἐτέρους συγγενεῖς, δὲν εἶχεν ὁ Μάρκος ἐν τῇ ζωῇ, διότι ἄλλοι μὲν εἶχον ἀποβιώσει, ἄλλοι δὲ φονευθῆ μαχόμενοι, ἐν Μαυροβουνίῳ.

*
* *

Δύο κατόπιν μῆνας ὁ Μάρκος ἠναγκάσθη, ἕνεκα τῶν ἐμπορικῶν του συμφερόντων, νὰ μεταβῆ ἐκ Δαλματίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφ' ὅπου ἔγραφε τακτικῶς ἅπαξ τοῦ μηνὸς τῷ Γέρω-Τζούρῳ μὴ λείπων ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιστολῇ νὰ τῷ λέγῃ ὅτι ἀνυπομόνως ἀνέμενε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1860 ὅπως μεταβῆ εἰς Μαυροβούνιον διὰ νὰ τελέσῃ τὸν γάμον του.

Ἄλλὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1860 ἐπῆλθεν ἡ δολοφονία τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Δαμιῆλ I ἐν Καττάρῳ, ἡ ἀναγόρευσις εἰς ἡγεμόνα τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, Νικολάου I καὶ τὰ πράγματα λαμβάνουσιν ἄλλην φάσιν. Ὁ δὲ Μάρκος διακόπτει βαθμηδὸν πᾶσαν μετὰ τοῦ Γέρω-Τζούρου ἀλληλογραφίαν. Ἀφίκετο δὲ καὶ ὁ Σεπτέμβριος, παρῆλθε καὶ ὁ Ὀκτώβριος τοῦ 1860, πλὴν εἰς μᾶτην ἀνεμένετο οὗτος ἐν τῷ χωρίῳ διὰ νὰ τελέσῃ τὸν γάμον του.

Τρεῖς μῆνες εἶχον συμπληρωθῆ, ἀφ' ἧς οὗτος εἶχε παύσει τοῦ νὰ γράφῃ τῷ Γέρω-Τζούρῳ, καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐπιστολάς, ἃς οὗτος δις τοῦ μηνὸς τῷ ἔγραφεν. Ἀνησυχῶν λοιπὸν μεγάλως ὁ γέρον, καὶ ἀγνοῶν εἰς τί ν' ἀποδώσῃ τὴν σιωπὴν τοῦ μνηστῆρος τῆς ἐγγόνης του, ἔγραψεν ἐπανειλημμένως εἰς διαφόρους Μαυροβουνίους, διαμένοντας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἀπέφευγον τοῦ νὰ τῷ δώσωσιν ὀριστικὰς περὶ τοῦ Μάρκου πληροφορίας. Τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἐπροσποιοῦντο ὅτι δὲν τὸν ἐγνώριζον.

Ἀπελπισθεῖς λοιπὸν ὁ Γέρω-Τζούρος ἐκ τῶν ἀτομικῶν του ἐ-

ρευνῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου καὶ ἡμέραν τινα τοῦ Νοεμβρίου ἀφικνεῖται μετὰ τῆς ἐγγόνης του εἰς Κετίνην, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος, ὑπὸ τὸ *Δένδρον* καθήμενος, ἠκροῶτο πάντας τοὺς προσερχομένους. Προσελθὼν τότε καὶ ὁ Γέρω-Τζούρος, μετὰ τῆς Μίλιτσας, ἠσπάσθησαν τὴν χεῖρα τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος, ἥτις μετὰ πολλῆς εὐμενείας καὶ προσοχῆς ἠκροάσατο τοῦ γέροντος ἄρματοῦ, πρὸς ὃν ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν καὶ ἐξέτιμα τὰ ἠρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ἥρωος αὐτοῦ, ὅστις πολλάκις εἶχεν ἀγωνισθῆ γενναίως παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ *Μίρκου*, τοῦ πατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου.

— Ἐπάνελθε εἰς τὸ χωρίον σου, ἄνδρες Τζούρο, τῷ εἶπεν ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι θὰ διατάξω τὸν ἐν Κ)πόλει ἀρχηγὸν τῶν Μαυροβουνίων, νὰ μὲ δώσῃ τὰς δεούσας πληροφορίας περὶ τοῦ μνηστῆρος τῆς ἐγγόνης σου.

Ὁ γέρον ἐυχαριστήσας τὸν *Κνιάγ* (ἡγεμόνα) ἠσπάσθη καὶ δεύτερον μετὰ τῆς Μίλιτσας τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ χωρίον των.

*
* *

Μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἐνῶ ὁ Γέρω-Τζούρος, σύνους καὶ μελαγχολικὸς, ἐκάθητο θερμαινόμενος καὶ καπνίζων παρὰ τῇ ἐστία του καὶ ἐξέφραζε, διὰ χιλιοστὴν ἴσως φορὰν, τὴν ἀπορίαν του εἰς τὴν ἀντικρὺ αὐτοῦ καθήμενην καὶ ἐργαζομένην ἐγγόνην του ἐπὶ τῇ ἀκατανόητῳ σιωπῇ τοῦ μνηστῆρος της, αὕτη δὲ προσεπάθει νὰ καθησυχάσῃ τὸν πάππον της, ὑποκρινομένη γενναϊότητα, εἰσῆλθον ἐν τῷ οἰκίσκῳ δύο φίλοι τοῦ *Ἀρματοῦ*, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ *Τερέως* τοῦ χωρίου. Ἀνταλλάξαντες δὲ μετὰ τοῦ Γέρω-Τζούρου τὸν συνήθη Μαυροβουνιωτικὸν ἀσπασμὸν, ἐκάθησαν καὶ οὗτοι παρὰ τὴν πυρὰν ἀνάψαντες τὰ *σιμπουκάκια* των. Ἡ Μίλιτσα μετέβη πάραυτα εἰς τὸ παρακείμενον τῷ δωματίῳ μαγειρείον, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν καφὲ καὶ τὸ σύνηθες τοῖς Μαυροβουνίοις ποτὸν *spirite* (εἶδος οἴνοπνεύματος).

— Τί νέα μὲ φέρετε, ἠρώτησεν αὐτοὺς ὁ Γέρω-Τζούρος, διότι τὴν παρελθοῦσαν νύκτα εἶδα κακὸ ὄνειρο. Τί νὰ σᾶς εἶπω ἀδελ-

φοί! Εἶμαι 70 χρόνων ἄνθρωπος καὶ τὴν στενοχωρίαν τὴν ὀποῖαν αἰσθάνομαι τρεῖς τόρα μῆνας, δὲν τὴν ἡσθάνομαι οὔτε ὅτε ἀπέθανε ὁ υἱός μου.

— Θάρρος, Γέρω-Τζούρο, τῷ ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς. Μὴ στενοχωρεῖσαι καὶ ὅλα θὰ ἔλθουν δεξιά.

— Πῶς νὰ μὴ στενοχωροῦμαι, Παππᾶ-Γιοῦκο, ἀφοῦ τρεῖς τόρα μῆνας δὲν γνωρίζω τί γίνεται ὁ Μάρκος, ἐπανελάβεν ὁ Γέρω-Τζούρος, καὶ ὁ θεὸς εἰξεύρει τί θὰ λέγουν εἰς ὄλον τὸ χωρίον μας μὴ βλέποντές τον νὰ ἐρχεται διὰ νὰ τελειώσῃ ὁ γάμος.

— Θέλεις νὰ μάθῃς Γέρω Τζούρο, τὸν ἠρώτησεν ὁ εἷς τῶν εἰσελθόντων ἀρματωλῶν, τί λέγουν εἰς τὸ χωρίον μας; *Ε! θὰ σὲ τὸ εἶπω ἐγώ... Λέγουν, ὅτι ὁ Μάρκος εἶναι ἄτιμος καὶ ἄξιος θανάτου!

— Τί; ἀνέκραξεν ἀνορθωθεὶς ὁ Γέρω-Τζούρος, ὁ Μάρκος εἶναι ἄτιμος καὶ ἄξιος θανάτου; Λέγε, ὁμίλησον, *bogue à ti* (ς' τὸ Θεό σου).

— Ναί, *bogue à mi* (ς' τὸ Θεό μου!) Αὐτὰ λέγουν, ἐπανελάβεν ὁ ἀρματωλὸς, διότι ὁ Μάρκος ἔφυγεν ἐκ Κων]πόλεως μὲ μίαν Ὀθωμανίδα.

— Τί λέγεις, ἀδελφέ; τὸν ἐρωτᾷ ἕξαλλος ἐκ τῆς ὀργῆς ὁ γέρον,

— Ὅτι ἔφυγε κρυφὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲ μίαν Ὀθωμανίδα, τὴν ὁποῖαν ἠγάπησεν ἀφ' ὅτου ἔφθασεν ἐκεῖ.

— Καὶ ὡς νὰ μὴν ἤρκει τοῦτο, προσέθεσεν ὁ ἕτερος ἀρματωλὸς αὐτὸς ὁ Κουκavitga (ἄθλιος καὶ ἄτιμος) εἶχεν εἰπεῖ, εἰς ὅσους Μυροβουνίους τῶν ἠρώτων ἐν Κων]πόλει, διατι δὲν ἤρχετο ἐδῶ νὰ τελείῃ τὸν γάμον του, ὅτι ἡ μηρηστὴ του *Μιλίτσα* δὲν ἔχαιρεν ἐν τῷ χωρίῳ φήμητι τιμίας καὶ φροσῖμου νέας καὶ ὅτι... δὲν ἦτο κόρη...

Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ὁ Γέρω-Τζούρος, παράφορος ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ μανιώδη γενόμενος, ἤρπασε διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐκ τοῦ λαίμου τὸν ἀρματωλὸν, ἐνῶ διὰ τῆς δεξιᾶς, ἐξαγαγὼν ἐκ

τοῦ *σι.Μαχίου* του φοβερὰν μάχαιραν, ὕψωσεν αὐτὴν ἀπειλητικῶς καὶ ἐκραύγασεν·

— Ὅρκιζεσαι εἰς τὸν Θεόν, ὅτι δὲν ψεύδεσαι;

— Ὅρκίζομαι, ἀπεκρίθη ὁ ἄρματωλὸς, ὅτι ὅσα σὲ εἶπα εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλον τὸ χωριὸν μας.

— Ἄκουσε, Γέρω-Τζούρο, τῷ εἶπεν ὁ ἕτερος ἄρματωλὸς ὑπολήπτεσαι τοὺς ἐν Κων]πόλει συμπατριῶτάς μας *Νίκου, Σάββα* καὶ *Βάσσοι*;

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ γέρον ἐπανακαθίσας. Ὁ Νίκος μάλιστα καὶ ὁ Σάββας ὑπῆρξαν στρατιῶταί μου.

— Τότε, ἂν ὑπολήπτεσαι καὶ τὸν Παππᾶ-Γιουκον καὶ ἔχεις ἐμπιστοσύνην καὶ εἰς αὐτὸν, εἰπέ του νὰ σ' ἀναγνώσῃ αὐτάς τὰς τρεῖς ἐπιστολάς. Καὶ συγχρόνως ὁ ἄρματωλὸς ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ *σι.Μαχίου* του τρεῖς ἐπιστολάς αἱ ἐνεχείρησε τῷ Γέρω-Τζούρω, ὅστις τὰς ἔδωκε τῷ ἱερεῖ εἰπὼν αὐτῷ.

— Σὲ ἐξορκίζω, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, νὰ μὲ εἴπῃς ὅλα ὅσα γράφου.

Αἱ ἐπιστολαὶ ἦσαν τῶν τριῶν φίλων τοῦ Γέρω Τζούρου, Νίκου, Σάββα καὶ Βάσσο, οἵτινες ἀνήγγελον τὴν φυγὴν τοῦ Μάρκου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς Ὀθωμανίδος, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Μίλιτσας διαδοθέντα.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, ὁ ἱερεὺς εἶπε τῷ Γέρω-Τζούρω.

— Δυστυχῶς, ἀδελφέ μου, ὅλα εἶναι ἀληθῆ. Ὁ Σάββας μάλιστα προσθέτει, ὅτι παρ' ὀλίγον νὰ φονεύσῃ τὸν ὕβριστὴν τῆς τιμῆς τῆς ἐγγόνης σου, ἀλλ' ὁ ἄθλιος αὐτὸς ἐπρόφθασε καὶ ἐξήληθε τοῦ καφενείου, ἐν ᾧ ἐδιηγεῖτο ταῦτα, καὶ οὕτως ἐσώθη.

— Τότε, ὀρκίζομαι ἔς τὸν Θεόν μου, ἀνέκραξεν ὁ Γέρω-Τζούρος, ὅτι θὰ τὸν ἐδικηθῶ!

— Νὰ πληρώσῃ διὰ τοῦ αἵματός του τὴν ὕβριν, προσέθεσεν ὁ εἰς τῶν ἄρματωλῶν!

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ ἕτερος, διὰ τοῦ αἵματός του ὁ ἄτιμος!

— Ἀδελφοί μου, εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἱερεὺς, σκεφθῆτε καλῶς...

μὴ παραφέρεσθε . . . ἡ ἐκδίκησις ἀντίκειται εἰς τὸ Εὐαγγελίον μας καὶ τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου μας διὰ θανάτου.

— Τὸ Εὐαγγελίον λέγει, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ἀπεκρίθη ὁ ἕτερος τῶν ἀρματωλῶν.

— Ἄφετε, ἀδελφοί, ἐπανελάθεν ὁ ἱερεὺς, τὸν Θεὸν τιμωρόν.

— Τὶ κάθεται καὶ μᾶς ψάλλεις αὐτοῦ Πικπᾶ-Γιουῦκο, ἀπεκρίθη ὁ Γέρω Τζούρος. Ἀησμονεῖς τὴν παροιμίαν μας; Kosene osveti, ouse ne posveti, «Ὁ μὴ ἐκδικούμενος δὲν ἀγιάζει.» Ὁρκίσθη νὰ τὸν φονεύσω καὶ θὰ τὸν φονεύσω. Ἄλλὰ ποῦ νὰ τὸν εὔρω τὸν ἄτιμον, ἀφοῦ ἔφυγεν ἐκ Κωσταντινουπόλεως; Ποῦ νὰ τὸν εὔρω; . . .

— Θὰ τρέξωμεν ὁμοῦ, πάππε μου, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀνέκραξεν, ὡς μανιώδης εἰσελθοῦσα ἡ Μίλιτσα, θὰ τὸν εὔρωμεν καὶ ὀρκίζομαι εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θὰ ἐκπλύνω διὰ τοῦ αἵματός του τὴν ὕβριν.

— Εὔγε ἀνδρεία κόρη τοῦ Μιλάν καὶ ἐγγόνη τοῦ Γέρω-Τζούρου, ἀνέκραξαν οἱ δύο ἀρματωλοὶ καὶ ἠσπάσθησαν αὐτήν.

*
* *

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ φιλότιμος καὶ γενναῖος γέρον, ὃν δὲν εἶχον καταβάλλει πικρία τοῦ βίου, πολυετῆς ἐν τοῖς πολέμοις στερήσεις καὶ ταλαιπωρίαί, μακροὶ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐννέα ἐπὶ τοῦ σώματός του ἔνδοξοι πληγαὶ, ἠσθάνθη ἑαυτὸν τοσοῦτον καταβεβλημένον, ὥστε μετὰ μικρὸν διηνεκῆς ἀδυναμία περὶ ὅλον τὸ σῶμα, ἀθυμία, στενοχωρία καὶ λύπη κατέβαλον αὐτὸν καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν κλίνην. Ἐκτοτε οὐδένα, ἐκτὸς τῆς προσφιλοῦς τοῦ ἐγγόνου Μίλιτσας, ἤθελε νὰ βλέπῃ καὶ καθ' ὕπνου συνεχῶς ἐκραύγαζε· «Ἄτιμε Μάρκε! εἰς τί σὲ ἔπταισεν ἡ ἀθῶα ἐγγόνη μου καὶ ἐξύβρισε τὴν τιμὴν της; Ἀπόθανε λοιπὸν, κακοῦργε, ἀπόθανε!» Ἄλλ' αἴφνης ἐξυπνῶν, ἔλεγε μονολογῶν «Ἄ! ἦτον ὄνειρον! δὲν τὸν ἐφόνευσα! Ζῆ ἀκόμη ὁ κακοῦργος!»

Μετὰ παρέλευσιν ἐβδομάδων τινῶν ὁ ἀκατάβλητος ἐκεῖνος γέρον περιέπεσεν εἰς ἐντελῆ μαρασμὸν καὶ νύκτά τινα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1860 καλέσας τὸν ἱερέα Γιουῦκον καὶ τοὺς συγγενεῖς

καὶ φίλους του ὅπως τοὺς ἀποχαιρετήσῃ, εἶπεν αὐτοῖς, ἀφοῦ πρῶτον μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

— Ὁ Θεὸς γνωρίζει ἂν αὐριον θὰ σὰς ἐπανίδω, διὰ νὰ σὰς ἀποχαιρετήσω. *Κατηραμένος* ἔστω ὅστις δυνθῆ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν Μάρκον καὶ δὲν τὸ πράξῃ. Μίλιτσα, κόρη μου, ἔχε τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Θεόν. Ἔ! ἔχετε ὑγίαν! Ζήτω ὁ Ἑγεμῶν, ζήτω ἡ Τσερνεγόρα μας! (τὸ Μαυροβούνιον.)

Καὶ στρέψας ὁ ἀνδρεῖος Γέρω-Τζούρος τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τείχον, ἵνα μὴ ἴδωσιν οἱ περὶ αὐτὸν τὰ πρῶτον ἴσως κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην βέυσαντα δάκρυα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του, παρέδωκε μετὰ τὸ μεσονύκτιον τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Πλάστην μετ' ὄνομα τοῦ Μάρκου εἰς τὰ χεῖλη.

Ἡ Μίλιτσα ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πάππου τῆς, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους, οἵτινες οὐδέποτε εἶχον τρομάξει πρὸ τῶν μεγαλύτερων κινδύνων καὶ τῶν κρισιμωτέρων στιγμῶν τῶν μαχῶν.

Ἄπαν τὸ χωρίον ἐθρήνησε τὸν ἥρωα καὶ ἀρχηγόν του καὶ ἔθαψεν αὐτὸν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του Μιλάν.

Ὅτε πρὸ τινων ἡμερῶν ἐπεσκέφθην τὸ χωρίον αὐτὸ, εἶδον τὸν οἰκίσκον τοῦ Γέρω-Τζούρου, καὶ τὸν πρὸ τοῦ ναοῦ τάφον, ἐν ᾧ κεῖνται τὰ ὀστέα αὐτοῦ τοῦ Younak (ἥρωος,) περὶ οὗ πολλὰ ἐν τῷ χωρίῳ μοι διηγήθησαν.

* *

Ἡ Μίλιτσα εἶχεν ἀδελφόν, κατὰ ἐν ἔτος μεγαλύτερον αὐτῆς, καλούμενον Στάγκον καὶ ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν διέμενεν ἐργαζόμενος ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἐκεῖ ὁ Στάγκος εἶχε μάθει τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἀδελφῆς του μετὰ τοῦ Μάρκου καὶ ὅτι ὁ γάμος αὐτῆς ἔμελλε νὰ τελεσθῆ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1860. Ἐγράψε λοιπὸν τῷ πάππῳ του ὅτι ἐσκόπει νὰ παρευρεθῆ εἰς αὐτὸν καὶ συγχρόνως ὁ καλὸς νέος ἀπέστειλε τῇ ἀδελφῇ του γαμήλιά τινα δῶρα, ὡς καὶ ὅσα χρήματα εἶχεν οἰκονομίσαι ἐκ τῆς ἐργασίας του. Παρ' ἐλπίδα ὅμως αἱ ἐργασίαι του δὲν τῷ ἐπέτρεψαν κατὰ τὸν μῆνα ἐκείνον ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ Αἰγύπτου καὶ μόλις περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου, ἦτοι δύο ἀκριβῶς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου του, ἀφίκετο ἐν Μαυροβουνίῳ.

Μανιώδης ἐγένετο ὁ φιλότιμος νέος, ὅτε ἡ ἀδελφή του τῷ διηγήθη τὰ διατρέξαντα μετὰ τὸν ἀρραβωνά της. "Ὅτε δὲ τῷ εἶπεν, ὅτι, αἴτιος τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ πάππου των, ἦτον ὁ μνηστήρ αὐτῆς, ἔδραμε πάραυτα εἰς τὸ μέρος, ἔνθα εἶχον ἐνταφιάσει τὸν Γέρω-Τζούρου καὶ ἀσπασθεῖς τὸ χῶμα, ὅπερ ἐκάλυπτε τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὠρκίσθη νὰ ἐκδικηθῆ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Μάρκου τὴν ὑβρισθεῖσαν τιμὴν τῆς ἀδελφῆς του καὶ τὸν θάνατον τοῦ πάππου του.

Τὴν ἐπιούσαν τῆς εἰς τὸ χωρίον ἐπανόδου του ἠθέλησε ν' ἀναχωρήσῃ πάραυτα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Μάρκου. Ἄλλὰ ποῦ ν' ἀφήσῃ τὴν ἀδελφὴν του ὄρφανὴν καὶ ἀπροστάτευτον; Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον εἰδοποίησε καὶ τὸν ἐν Αἰγύπτῳ καταστηματάρχην, παρ' ᾧ εἰργάζετο, ὅτι τῷ ἦτο δύσκολον νὰ ἐπανεῖλθῃ εἰς τὴν θέσιν του, διότι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπου του, ἡ ἀδελφή του ἔμενε πλέον μόνη ἐν Μαυροβουνίῳ.

* *

Ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γέρω-Τζούρου, ἦτοι κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1861, ἡ Μίλιτσα ὑπανδρεύθη, τῇ φρονίδι πάλιν τοῦ ἐν Καττάρῳ ἐξαδέλφου τῆς Στέφου, διακεκριμένον ἔμπορον Μαυροβούνιον, παρὰ τοῖς στομίοις τοῦ Καττάρου καὶ μετὰ τὸν γάμον αὐτῆς, ὅστις ἐτελέσθη μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ δι' ὅλων τῶν Μαυροβουνιστικῶν συνηθειῶν καὶ ἐθίμων, *) ὁ Στάγκος ἀνεχώρησεν εἰς Κων]πολιν, λόγῳ μὲν ἀποκαταστάσεως, πράγματι δ' ἔπεις πραγματοποίησιν τὸν κατὰ τοῦ ὑβριστοῦ τῆς τιμῆς τῆς ἀδελφῆς του ἔρκον του, ἂν καὶ αὕτη, μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἀποκατάστασίν της, τὸν εἶχεν ἰκετεύσει, προτροπῇ τοῦ συζύγου της νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ ἀφίση τιμωρόν του τὸν θεόν.

* *

Ἐν Κων]πόλει ὁ Στάγκος προσελήφθη ὡς θυρωρὸς παρὰ τινὲς εὐρωπαϊκῶν τραπεζικῶν οἰκῶν καὶ τοσοῦτον ἤλκυσε διὰ τῆς διαγωγῆς του, τῆς μελιχίου συμπεριφορᾶς καὶ τῆς τιμιότητός του τὴν εὐνοίαν καὶ συμπάθειαν τοῦ προϊσταμένου τοῦ καταστήματος ἐ-

*) Ὁρχ ἐν ἀριθ. 60 ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ε. ε. λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ γάμου ἐν Μαυροβουνίῳ.

κείνου, ὥστε, μετὰ παρέλευσιν ὀλιγίστου χρόνου, προήχθη εἰς εἰσπράκτορα, διαχειριζόμενος χιλιάδας λιρῶν καθ' ἑκάστην. Ἀφοσιωμένος δ' εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ εὐχριστημένος ἐκ τῆς θεσεώς του, ἔζη ὄλως μακρὰν τῆς τύβης καὶ τῶν διασκεδάσεων τῆς Κων]πόλεως, μόνους ἐπιστηθείους φίλους ἔχων τοὺς δύο ἐκείνους ὁμογενεῖς του καὶ φίλους τοῦ πάππου του, *Σάββαρ* καὶ *Βάσσου*, οἵτινες ἐτύγχανον ἐπίσης εἰσπράκτορες γνωστῶν ἐν Γαλατᾶ καταστημάτων.

Μετ' αὐτῶν λοιπὸν ἀνεζήτει τὸν ἀνθρωπὸν του, διότι οἱ δύο οὔτοι Μαυροβούνιοι ἐγνώριζον παιδιόθεν τὸν Μάρκον, ὃν ὁ Στάγκος οὐδὲ προσωπικῶς εἶχέ ποτε γνωρίσει. Ἀλλὰ παρῆλθε καὶ τὸ ἔτος 1861, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι ν' ἀνακαλύψωσι τὰ ἔχνη τοῦ πρόην μνηστῆρος τῆς Μίλιτσας. Ἐν ᾧ δὲ πρώτῃν τινα ὁ Στάγκος εὐρίσκετο ἔν τι ἐργαστηρίῳ τοῦ *Γσαρσίου* (τῆς *Μεγάλης Ἀγορᾶς* τῆς Κων]πόλεως) ἔμαθε κατὰ τύχην, παρὰ τινος Ὁθωμανοῦ, ὅτι ὁ Μάρκος εὐρίσκετο μετὰ τῆς Ὁθωμανίδος ἐκείνης εἰς Ῥουμανίαν, ἐργαζόμενος ἔν τινι κτήματι. Λαμβάνει λοιπὸν παρὰ τοῦ προϊσταμένου του δίμηνον ἀπουσίας ἄδειαν καὶ ἀπέρχεται εἰς Σουλινᾶ, ἐκεῖθεν εἰς Γαλάζιον καὶ Βρατλαν, ἀλλ' εἰς μάτην ἀναζητεῖ, καὶ μέχρι τοῦ Βουκουρεστίου ἀκόμη, τὸν ἀνθρωπὸν του, ἐπὶ 40 ὀλοκλήρους ἡμέρας. Ἀπαυδήσας λοιπὸν ἀναζητῶν αὐτὸν, ἀπεφάσισε νὰ εἰσδύσῃ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ῥουμανίας. Ἐνῶ ἕμως ἐσπέραν τινα ἐκάθητο πρό τινος τῶν παρὰ τῆ προκουμαῖα τοῦ Γαλαζίου καφενεῶν, αἴφνης μανθάνει παρὰ τινος Ἑλληνοῦ λεμβούχου, ὅτι «εἰς τὸ τέλος τῆς *Μεγάλης ὁδοῦ* τοῦ Γαλαζίου, καὶ πλησίον τοῦ καπηλείου Σέρβου τινος, κατοῖκει ἔν τινι μονοπάτῳ οἰκίσκῳ Μαυροβούνιός τις συζῶν μετὰ γυναικὸς ὀμιλούσης τὴν Ὁθωμανικὴν.»

Οὐδὲ στιγμὴν ἀφῆκε νὰ παρέλθῃ ὁ Στάγκος. Ἀλλ' ἀνελθὼν εἰς Γαλάζιον δρομαῖος ἐπορεύθη εἰς τὸ τέλος τῆς *Μεγάλης ὁδοῦ*, ὅπου πράγματι εὐρίσκετο τὸ ἐν λόγῳ καπηλεῖον καὶ παρ' αὐτῷ ὁ μονόπατος οἰκίσκος, οὗ τὴν θύραν ματαίως ἔκρουσε δις καὶ τρίς, διότι οὐδεὶς τῷ ἀπεκρίθη. Ἐνῶ δ' ἠτοιμάζετο νὰ κρούσῃ καὶ τετάρτην φοράν, ἔζηλθε τοῦ καπηλείου γραῖα, ἣτις τὸν ἠρώτησε Σερβιστί, τίνα ἐζήτει.

— Αὐτὸν τὸν Μαυροβούνιον ὅστις κατοικεῖ ἐδῶ, τῇ ἀπεκρίθῃ ὁ Στάγκος.

— Δὲν κάθεται αὐτοῦ, παιδί μου, κανέναν Μαυροβουνιώτης, τῷ ἀπεκρίθη ἡ γραῖα. Αὐτοῦ κάθεται ὁ κύρ Κώστας, ἀπὸ τὴν Κων-πολι, μὲ μιὰ, 'πού σ' ἄφισε χρόνους ἐδῶ καὶ δέκα 'μέραις.

— Καὶ αὐτὸς ὁ κύρ Κώστας τί γίνεται;

— Ἄμ' ἔξέρω κι' ἐγὼ, παιδάκι μου! Αὐτὸς ἔχει τώρα δαὸ μῆ-νες 'πού ἔφυγε, ἀλλὰ γιὰ πού, μὰ τὸ θεὸ, δὲν ἔξέρω. Ἄφηκε τοῦ γιοῦ μου τριάντα φλουριά, γιὰ νὰ δίνη ἀπὸ δέκα καὶ ἄρχιμη-νιά τῆς μακαρίτισσας, μὰ αὐτὴ ἡ κακομοῖρα δὲν πρόφταξε νὰ πάρῃ τὸ τρίτο μνηνάτικο, γιὰτὶ ἀπάνω ε' τὴ γέννα τῆς πέθανε καὶ τὴ θάψανε ε' τὸν ἴδιο λάκκο μὲ τὸ παιδί τῆς ἐδῶ καὶ δέκα 'μέ-ραις, καθὼς σοῦ εἶπα. Κρίμα, κρίμα τῇ γυναίκα καὶ τὴν ὠμορ-φιά τῆς!

— Ἦτον ὠραία ἡ μακαρίτισσα;

— Ὠραία λείε; Ἄγγελος, παιδάκι μου! Γιὰ κόπιασε μέσα νὰ σοῦ δεῖξω τὸ κουάδρο τῆς.

Ὁ Στάγκος εἰσῆλθεν ἐν τῷ καπηλείῳ, ἐν ᾧ οὐδεὶς ἄλλος, πλὴν αὐτοῦ καὶ τῆς γραίας, εὐρίσκειτο. Ἡ γραῖα ἀνοίξασα κιβώτιόν τι ἐξήγαγεν αὐτοῦ φωτογραφίαν, ἣν ἔδειξε τῷ Στάγκῳ, ὅστις ἀ-νέκραξε.

— Μπα! αὐτὴ εἶναι Τούρκισσα!

— Ἔτσι θαρρῶ κι' ἐγὼ παιδάκι μου, γιὰτὶ ἀφ' ὄντας καθήσα-νε ε' τὸ πλάγι μας, δὲν τὴν εἶδα νὰ πατήσῃ ε' ἐκκλησία καὶ οὔ-τε παππᾶς δικὸς μας πάτησε τὸ σπῆτι τους. Μὰ ἐμεῖς τὴν θάψα-με χριστιανικά, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό.

— Καὶ πῶς δὲν ἔχετε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ κύρ Κώστα;

— Αὐτὴν τὴν ἔχει κλειδωμένη ε' τὴν κασέλα του ὁ γιός μου, γιὰτὶ σὰν τοῦ τὴν ἔδωκε ὁ κύρ Κώστας, τοῦ εἶπε, νὰ τὴ φυλάγῃ 'σὰν τὰ 'μάτιά του.

— Καὶ πότε ἔρχεται ὁ υἱός σου.

— Ὁ Γιάννης μου ἔρχεται κάθε Σαββάτο, γιὰτὶ δουλεύει ε' ἓνα μούλκι ρεῖς ὧραις μακροῖά ἀπὸ ἐδῶ. Ἀγαπᾶς νὰ τοῦ πα-ραγγείλῃς τίποτα;

- Είξεύρει γράμματα ὁ υἱός σου ;
 — Μπράβο! Ἄμ δὲν τὸν εἶχα πέντε χρόνια ἔς τὸ σχολεῖό ;
 — Ἔ, τότε δός μου ἓνα φύλλο χαρτί, νὰ τοῦ γράψω δύο λόγια.
 — Ἄμ ποῦ νὰ τό βρω τὸ χαρτί, παιδί μου; Γιά στάσου ὅμως
 νὰ ζητήσω ἓνα φύλλο ἀπὸ τὴ γειτόνισσά μου, τὴ δασκάλω. . .

Καὶ ταῦτα εἰπούσα ἐξῆλθε τοῦ καπηλείου, ἐνῶ ὁ Στάγκος, μὴ χάσας καιρὸν, διέβρῆξε τὸ κλειθρον τοῦ κιβωτίου, ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὴν φωτογραφίαν τοῦ ὑποτιθεμένου κῆρ Κώστα καὶ ἐκλείσεν, ὅπως ἠδυνήθη τὸ κιβώτιον. Ὅτε δὲ μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθεν ἡ γραῖα, φέρουσα φύλλον χάρτου καὶ ἓνα φάκελλον, ὁ Στάγκος προσεποιεῖτο ὅτι ἐβλεπεν εἰκόνα, ἣτις ἦτον ἀνηρτημένη ἐφ' ἐνὸς τῶν τεσσάρων τείχων τοῦ καπηλείου. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, ὅπως καλύψῃ τὴν συγκίνησίν του ἐκ τῆς ὑπεξαιρέσεως τῆς φωτογραφίας.

— Νὰ, παιδάκι μου, ἓνα φύλλο χαρτί καὶ ἓνα μπλῖκο. Πέννα καὶ καλαμάρι ἔχω, τῷ εἶπεν ἡ Κυρὰ Τίγκα. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ γραῖα.

Λαβὼν ταῦτα ὁ Στάγκος ἔγραψε τὰ ἐξῆς, ἀλλ' ἀνυπογράφως.

«Κύριε Ἰωάννη,

«Ἡμέραν τινα θὰ μάθης εἰς τί θέλει μὲ χρησιμεύσει ἡ φωτογραφία ἐκείνου, ὅστις σ' ἐσύστησε νὰ τὴν φυλάττης τόσοσ προσηκτικῶς.»

Θέσας τὴν ἐπιστολὴν ἐν τῷ φακέλλῳ καὶ σφραγίσας αὐτὸν ἠρώτησε τὴν γραῖαν πῶς ὠνομάζετο ὁ υἱός της.

— Γιάννης Θεοδώροβιτς, ἀπεκρίθη αὕτη. Ἐμένα ὅμως μὲ λὲν Τίγκα.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ Στάγκος καὶ ἐπιγραψας τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχέρησεν αὐτὴν τῇ Κυρᾷ Τίγκα, εἰς ἣν παρήγγειλε νὰ τὴν δώσῃ εἰς μόνον τὸν υἱὸν της καὶ εἰς οὐδένα ἄλλον.

— Μὲ τοὺς δρισμούς σου, παιδάκι μου. Ἄμ δὲν κάθεται νὰ σὲ τρατάρω καὶ τίποτε; Γιάτί εἶσαι τόσο βιαστικός;

Ὁ Μάρκος, ὅστις δὲν ἐβλεπε τὴν στιγμὴν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ καπηλείου, φοβούμενος μὴ ἡ γραῖα ἀνακλύψῃ τὴν διάρρηξιν τοῦ κλειθρου, νῦχαιρίστησεν αὐτὴν, τὴν ἀπεχαιρέτισε καὶ ἐξῆλθε δρομαίως, κατευθυνθεὶς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ ἔμενε, διεληθὼν ἅπα-

σαν τὴν νύκτα ἐκείνην μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ τῆς φωτογραφίας. «Εἶναι, ἢ δὲν εἶναι ἡ φωτογραφία αὕτη τοῦ ἀνθρώπου μου; Ἄ! Μάρκε! ἂν ἡ φωτογραφία εἶναι ἡ ἰδική σου, »βεβαιώσου, κακοῦργε, ὅτι δὲν θὰ μοῦ διαφύγῃς!» Μόλις δ' ἐξημέρωσεν ἐξῆλθε τοῦ ξενοδοχείου καὶ πρώτη φροντίς του ἦν νὰ πληροφορηθῆ πότε ἀνεχώρει ἀτμόπλοιοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ καλὴν του τύχην ἀνεχώρει αὐθημερὸν ἀτμόπλοιοι τῆς εταιρίας Λόυδ καὶ ἐπιβάς αὐτοῦ ἀφίκετο μετὰ τέσσαρας ἡμέρας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀκριβῶς κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς λήξεως τῆς ἀδείας του. Τὴν ἐπιούσαν δὲ τῆς ἀφίξεώς του ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του καὶ τὸ ἑσπέρας μετέβη εἰς ἐντάμωσιν τῶν φίλων του Σάββα καὶ Βάσσου. Ἄφου ἠσπάσθησαν ἀλλήλους, καὶ διηγήθη αὐτοῖς τὰ τοῦ ταξειδίου του, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ σιλαχίου του τὴν φωτογραφίαν τοῦ ὑποτιθεμένου Κώστα καὶ εἶπε τοῖς φίλοις του

— Γνωρίζετε τὸν ἄνθρωπον αὐτόν;

— Ὡ! ἀνεβόησαν ἀμφότεροι, εἶναι ἐκεῖνος!

— Ὁ Μάρκος; ἠρώτησεν ὁ Στάγκος.

— Ναί, ὁ Μάρκος, ἀπεκρίθη ὁ Σάββας καὶ ὁ Βάσσος.

— Ἄ! ἀνέκραξεν ὁ Στάγκος, σ' εὐχαριστῶ Θεέ μου! Ἄφου δύο ἡδὴ ἔτη δὲν κατόρθωσα νὰ τὸν γνωρίσω προσωπικῶς, κάμνω τὴν γνωριμίαν του διὰ τῆς εἰκόνης του. Καὶ τοῦτο καλόν.

Καὶ ἀτενίσας δι' ἀγρίου βλέμματος τὴν φωτογραφίαν, βλέμματος, ὅπερ ἐξέφραζεν ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ψυχὴ του ἠσθάνετο, ἀνέκραξε· «Θὰ σ' εὕρω, κακοῦργε!»

*
* *

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ὀλόκληρα ἔτη εἶχον παρέλθει, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Μάρκος εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν μνηστὴν του Μίλιταν. Ἦγε δὲ τότε, οὗτος μὲν τὸ 45^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὁ Στάγκος τὸ 34^{ον}, ὁ Σάββας τὸ 70^{ον} καὶ ὁ Βάσσος τὸ 45^{ον}.

Δεκαπέντε λοιπὸν ὀλόκληρα ἔτη εἶχον παρέλθει, ἀφ' ἧς ὁ Στάγκος εἶχεν ὀρκισθῆ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ὕβριστὴν τῆς τιμῆς τῆς ἀδελφῆς του καὶ τὸν θάνατον τοῦ πάππου του καὶ ὁμως τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως (osvela) διετηρεῖτο ἀκμαῖον καὶ ἀναλλοίωτον ἐν

τῆ καρδίᾳ τοῦ νεαροῦ Μαυροβουνίου, καίτοι ἡ Μίλιτσα εἶχεν ἰκετεύσει αὐτὸν, νὰ συγχωρήσῃ τὸν Μάρκον καὶ ν' ἀφίσῃ τὸν Θεὸν τιμωρὸν του.

Ὁ Στάγκος ἐνθυμεῖτο τὸν ὄρκον του καὶ τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ πάππου του· «*Κατηραμένος ἔστω, ἔλεγε θνήσκων ὁ γέρον, ὅστις δυνήθῃ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Μάρκον καὶ δὲν τὸ πράξῃ.*»

— Η ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ —

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, τοῦ ἔτους 1874, ἐνῶ περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Στάγκος, ὁ Σάββας καὶ ὁ Βάσσος, φέροντες τὰς *καλάς* των ἐθνικῆς τοῦ Μαυροβουνίου ἐνδυμασίας, ἴσταντο ἐν τῷ μέσῳ τῆς *Μεγάλης Γεφύρας* τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναμένοντες ἐν τῶν ἀτμοπλοίων τῆς γραμμῆς τοῦ Βοσπόρου, ἀνθρωπὸς τις, 45οῦτης περίπου τὴν ἡλικίαν, φέρων τὴν ἐθνικὴν τῶν Βουλγάρων ἐνδυμασίαν, ἐπλησίασε τὸν Σάββαν καὶ ἀφοῦ τὸν ἐχαιρέτισεν, ἠρώτησεν αὐτὸν «*ἂν ἐγνώριζε ποῦ εὕρισκετο ὁ Στάγκος Ω . . . ὁ ἔγγονος τοῦ Γέρω-Γζούρου.*»

Ὁ Στάγκος, ὅστις κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὠμίλει μετὰ τοῦ Βάσσου, ἀκούσας τὸ ὄνομά του, ἐστράφη ἀμέσως καὶ μόλις ἰδὼν τὸ πρόσωπον τοῦ ἐρωτήσαντος περὶ αὐτοῦ «*Εἶμαι παρὼν!*» ἀπεκρίθη καὶ συγχρόνως ἐξαγαγὼν φοβερὸν ἐγκρηίδιον ἐκ τοῦ *σι-Μαχίου* του ἐπληξε θανατηφόρος εἰς τὴν καρδίαν τὸν ἄγνωστον καὶ ἐτράπη διὰ τοῦ πλήθους εἰς φυγὴν.

— Στάγκο! ἀνέκραξε μόνον ὁ πληγεὶς καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γεφύρας νεκρός.

* * *

Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀδελφὸς, ἀναγνωρίσας ἐκ τῆς φωτογραφίας ἐκείνης τὸν ὕβριστὴν τῆς τιμῆς τῆς ἀδελφῆς του Μάρκον, ἐξέπλυνε διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν βῆριν καὶ τὸν θάνατον τοῦ πάππου του.

Δραπετεύσας δ' αὐθημερὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Στάγκος, κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον, ἐνθα σήμερον ζῆ κερδίζων ἐντίμως τὸν

ἄρτόν του καὶ βοηθῶν ἄπορον ἐν Μαυροβουνίῳ συγγενῆ του.—Τὴν Μίλιτσαν καὶ σύζυγον αὐτῆς ἐγνώρισα ἐν Καττάρῳ.

Ἐν Κετίῃ, Αὐγούστος τοῦ 1881.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Α. ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.

—οοοοοο—

ΕΛΙΖΑ ΚΙΑΡΑΜΟΝΤΕ

Α΄.

κόρη, τῆς ὁποίας τὸ ἡμερολόγιον τῆς *Ποικίλης Στοᾶς* δημοσιεύει τὴν εἰκόνα, εἶνε ἡ ὥραία καὶ γλυκύστομος ἀοιδὸς τοῦ Ἰταλικοῦ μελοδράματος τοῦ *Ἀπόλλωρος* ἡ ξανθὴ τοῦ βορρᾶ κόρη, τῆς ὁποίας τὸ ἄσμα κατὰ τὰς θερινὰς νύκτας ἐνωτιζόμεθα ἐν τῷ γνωστῷ παρλισειῶ κήπῳ ὑπὸ τὸ σεληναῖον φῶς καὶ τὴν διαυγαστάτην μαρμαρυγὴν τῶν Ἀττικῶν ἄστρον. Χωρὶς νὰ ὑπῆρξα ποτὲ ποιητῆς ἐπιτρέπεται μοι ἴσως νὰ εἶπω ὅτι ἐν τῇ καθόλου ποιήσει, τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὸν ἀμουσώτερον Ἀθηναῖον εὐγλωττως ἐπιθάλλουσιν αἱ νύκτες τῆς πρωτευούσης, ἡ Ἐλίζα Κιαραμόντε, καὶ ὡς εἰκὼν καὶ ὡς ἄσμα, ἀπετέλει εὐτυχῆ ἄρμονίαν. Ἡ γυνὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν εἰλικρινῶς ἠγαπήσαμεν καὶ ζωηρῶς ἐνθυμούμεθα τώρα, συνεχίνει συγχρόνως καὶ ἐπίσης δύο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκλήλει τὴν ἀκοὴν καὶ ἔθελγε τὸ ὄμμα.

Δὲν ἤμην ἐκ τῶν ἡμερησίων καὶ τακτικῶν τοῦ κήπου τοῦ Ἀπόλλωρος θαμῶνων. Τὴν Κιαραμόντε εἶδον καὶ ἤκουσα τὸ πρῶτον ὡς Μαργαρίταν ἐν τῷ Φαύστῳ, ἀπὸ τῆς σκηνῆς δὲ τοῦ θεάτρου ἐκείνου ἀπεχαιρέτησα τελευταῖον μετὰ τινος λύπης βεβαίως ἀλλ' οὐχὶ καὶ συγκινήσεως. Εὐτυχῶς αἱ συγκινήσεις, ὧν αἰτία ἐγένετο ἡ καλὴ ἀοιδὸς, κατέληξαν εἰς κωμικὸν τέλος. Εἶπον εὐ-